

25.10.2016

Sosiaali- ja terveysministeriö

PL 33
00023 VALTIONEUVOSTO

STM068:00/2015/Valinnanvapaus

JHL:n näkemyksiä valinnanvapauden laajentamisen valmisteluun

Yleistä

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto

JHL:n mielestä valinnanvapaus tulee toteuttaa harkitusti suppealla palveluvalikoimalla. Valmistelun on suppeassakin mallissa edettävä asteittain. Käsittelyssä olevien alustavien luonnosten mukaan siirtymäaika kaksivaiheisessa etenemisessä ulottuisi vuoden 2022 loppuun. Esitetty siirtymäaika on liian lyhyt.

Valinnanvapauden toteuttamisessa vaiheittain ei ole syytä asettaa tiukkoja aikarajoja, koska valinnanvapauden tavoitteiden mukaista toteuttamista tulee ohjata ja seurata systemaattisesti. Havaittuihin epäkohtiin tulee puuttua ja tehdä tarvittavat korjaavat toimenpiteet. Työ vie jopa vuosikymmeniä, kuten Englannin esimerkki osoittaa. Valinnanvapauden valmistelussa ei ole kyse yksittäisestä nopeasta muutoksesta. Valmistelu on jatkuvaa kehittämistä vaativa systeemitason muutos, joka vaatii investointeja ja alueellisesti yhtenäisten toimintamallien rakentamista. Valinnanvapauden muodot ja laajentuminen on toteutettava asteittain järjestelmän edellytyksien, lainsäädännön sekä yhteisten pelisääntöjen kehittymisen kautta. Yksittäiselle maakunnalle ei tulisi antaa mahdollisuutta päättää laista laajempien palveluiden tulemisesta valinnanvapauden piiriin. Valinnanvapauden laajentamisesta on syytä linjata valtakunnallisesti.

Valinnanvapauden edellytysten valmistelu on suureksi osaksi kesken. Osana soteuudistusta hyväksyttäneen maakuntien palvelutuotannon rakenteet (mm. palvelulaitokset), ohjaus- ja sopimusmenettelyt, maakuntien rahoitus ja monta muuta suurta kokonaisuutta. Valinnanvapaus luonnoksissa puolestaan on runsaasti selvitettäviä asioita, joilla kansalaisten tekemää valintaa pitäisi kyetä ohjaamaan ja tukemaan.

Julkisessa keskustelussa valinnanvapaudesta on korostunut tavoite vahvistaa yritystoiminnan edellytyksiä. Samanaikaisesti keskustelu kansalaisen valinnanmahdollisuuksien laajentamisesta sekä paremmasta ja yhdenvertaisesta palveluihin pääsystä on jäänyt vähemmälle.

Valinnanvapaus nähdään osin myös keinona vahvistaa perustason palveluja, turvata nykyistä nopeampi hoitoon pääsy ja saada kustannussäästöjä. Tavoitteet ovat ristiriitaisia: Alitarjontatilanteessa pyritään samanaikaisesti parantamaan saatavuutta ja laatua sekä saavuttamaan kustannussäästöjä.

25.10.2016

Sote-palveluissa käyttäjien on usein ylipäättään vaikea arvioida palvelun hinnan ja laadun suhdetta kokonaisuutena, palvelun laadun arviointi edellyttää usein erityisasi-antuntemusta. On huolehdittava edellytyksistä, ettei informaatio jakaudu epätasaisesti, tarveharkinta säilyy ja lainsäädännöllinen muu ohjaus toimii.

Henkilöstön asema ja valinnanvapauden asteittainen laajentaminen

Henkilöstön on tärkeässä asemassa valinnanvapauden toteuttamisessa. Henkilöstö tarvitsee pitkäjänteistä koulutusta ja toimintamallien kehittämistä kansalaisten valinnanvapauden edistämiseksi. Henkilöstön osaamisen kehittämiseen on sitouduttava. Nyt lausuntokierroksella olevassa voimaanpanolakiuonnoksessa on kirjattu liikkeenluovutus – periaatteen noudattaminen henkilöstön siirtymätilanteissa. Periaatteen noudattaminen voimaanpanolain velvoittamana päättyisi kuitenkin vuoden 2020 lopussa.

Valinnanvapauden toteuttamiseen on suunnitteilla myös siirtymäaikoja, joten vaikutukset henkilöstöön ulottuisivat lakiluonnoksessa mainitun siirtymäajan yli. Hallituksen asettama julkisen palvelutuotannon yhtiöittäminen merkitsisi henkilöstön työsuhteen ehtojen ja työsuhteturvan heikentymiseen.

JHL esittää jatkovalmisteluun:

Valinnanvapaus – mallin jatkovalmisteluissa tulee valmistella täydentäviä säädöksiä, joilla henkilöstön asema turvataan. Tällaisia malleja on käytössä esimerkiksi kuljetus-alalla linja-autoliikenteessä, jossa Lonka- sopimusten perusteella ohjataan palvelussuhdeturvaan ja -ehtoihin liittyvät käytännöt työnantajavaihdostilanteissa kilpailutuskierron yhteydessä. Lisäksi henkilöstön aseman järjestämisestä organisaation muutostilanteissa on tarpeen sovittava valtakunnalliset linjaukset ja soveltamisohjeet sopijaosapuolten kesken.

Henkilöstövaikutusten arviointi osana valinnanvapauden suunnittelua

Suomalaisessa valinnanvapaus –valmistelussa (ml. palvelusetelikokeilut) henkilöstövaikutusten arviointi on jäänyt kokonaan huomioimatta. Ruotsissa on tutkittu, miten markkinalähtöiset ohjausmekanismit ovat vaikuttaneet julkisesti rahoitettujen hoito- ja hoivapalvelujen henkilöstön työolosuhteisiin ja työterveyteen. Tulokset ovat sote-alan henkilöstön kannalta huolestuttavia:

- yksityisellä sektorilla on pienempi henkilöstökattavuus - työmäärän kasvu
- matalampi työsuhteturva - harvemmillä on kokoaikatyö; tuntityöntekijöitä
- työtyytyväisyyden väheneminen - työstä johtuva väsymys lisääntynyt

JHL esittää jatkovalmisteluun:

Osana STM:n hyväksymiä palvelusetelikokeiluja arvioidaan myös palvelusetelin laajentamisen vaikutuksia henkilöstöön. Koska ministeriä aloittaa hankesuunnitelmien tarkennuksen ja hankkeiden käynnistystoimenpiteet pikaisella

25.10.2016

aikataululla hankkeiden edustajien kesken, hankesuunnitelmien täydentäminen tältä osin ei ole mahdollista.

Uudistus edellyttää monipuolista vaikutusten arviointia

Hallitus on linjannut, että valmistelussa laaditaan valtiosääntöoikeudellinen arviointi ja arvio haavoittuvimmassa asemassa olevien asiakkaiden valinnanvapauden toteuttamisesta. Lisäksi laaditaan riittävän perusteellinen taloudellisten vaikutusten arviointi kustannus-hyötyanalyseineen.

Jatkovalmistelussa arviointia on tehtävä myös lapsiarvioinnin, kansalaisten yhdenvertaisen aseman ja tasa-arvon toteutumisen näkökulmasta.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry

Päivi Niemi-Laine
puheenjohtaja

Håkan Ekström
toimialajohtaja

Lisätietoja: erityisasiantuntija Marjo Katajisto, 050 36 53 713, etunimi.sukunimi@jhl.fi